

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ
MANAGEMENT OF SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE RETAIL COMPANY THE BASIS ON FUNCTIONAL SYSTEMS

У статті доведено доцільність застосування теорії функціональних систем під час управління економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлі. Обґрунтовано відмінності загальносистемного підходу та теорії функціональних систем до дослідження економічної безпеки підприємства. Запропоновано систему управління економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлі на основі управління функціональною системою.

Ключові слова: система управління, економічна безпека, підприємство, роздрібна торгівля, функціональна система.

В статті доведена цілесобразність застосування теорії функціональних систем при управлінні економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлі. Обґрунтовано відмінності загальносистемного підходу та теорії функціональних систем до дослідження економічної безпеки підприємства роздрібною торгівлі на основі управління функціональною системою.

Предложена система управления экономической безопасностью предприятия розничной торговли на основе управления функциональной системой.

Ключевые слова: система управления, экономическая безопасность, предприятие, розничная торговля, функциональная система.

The author has proved the expediency of application of the theory of functional systems in the process of managing the retail company economic security. The author has substantiated distinctions between the theory of functional systems and the general system approach to research of the company economic security. The article contains suggestions regarding formation of a system for managing the retail company economic security based on functional system management.

Key words: management system, economic security, company, retail trade, functional system.

УДК 65.012

Шуміло О.С.

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту
 Харківський національний університет будівництва та архітектури

Постановка проблеми. Досліджуючи методи управління соціально-економічними системами з кібернетичних позицій, можна стверджувати, що за певного розвитку цих методів зовнішні критерії стають частиною систем управління. У цьому разі вихід системи замикається і вона переходить у режим саморозвитку [5]. При цьому головна мета системи перестає бути головним критерієм управління. За таких обставин доцільним буде дослідження управління системою економічної безпеки підприємства як функціональної системи, де по-іншому можна розглядати цілі системи та підвищувати роль системотворчого фактора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Управління економічною безпекою підприємства в сучасних мінливих і непередбачуваних умовах господарювання є досить актуальною проблемою, дослідженню якої присвячено праці багатьох учених, таких як: О.Р. Бойкевич [3], Т.Г. Васильцев [4], Н.Г. Калюжна [5], А.В. Козаченко [6], А.Н. Ляшенко [8], М.В. Чорна [10], та ін. Особливої уваги заслуговують дослідження Є.І. Овчаренко [7], що відрізняються новим підходом до управління системою економічної безпеки підприємства, де система економічної безпеки розглядається як функціональна. Віддаючи належне науковій і практичній значущості праць авторів, зазначимо, що питання управління економічною безпекою підприємства в мінливих економічних умовах потребують постійного вирішення та вдосконалення. Не є винятком і питання щодо управління системою економічної безпеки роздрібного торговельного підприємства.

Постановка завдання. Мета статті – довести доцільність застосування теорії функціональних

систем П.К. Анохіна під час управління економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У загальній теорії систем системотворчим фактором є мета системи, а позицію теорії функціональних систем вирізняє визнання системотворчого фактора як результату діяльності системи. Тобто остаточна мета може бути сформована тільки в процесі функціонування системи після накопичення нею певного емпіричного досвіду. Об'єкт управління в кібернетичній моделі системи із застосуванням наявних інструментів і механізмів компенсує зміни, що відбуваються під впливом змінних. А якщо «гомеостатом системи є людина та вона ж визначає принципи функціонування об'єкта управління, то працездатність та адаптивність системи будуть передусім залежати від людини-гомеостату, від її здібностей та вмінь використовувати той чи інший арсенал адаптаційних механізмів та інструментів» [7].

Процес накопичення та обробки інформації щодо функціонування системи в теорії функціональних систем називається «аферентним синтезом». Аферентний синтез є невіддільним елементом будь-якої системи за участю істоти та складається з чотирьох аферентацій:

- а) мотиваційна аферентація (домінуюча у певний момент мотивація істоти);
- б) ситуаційна аферентація (визначає вплив на формування мети від втручання зовнішніх і внутрішніх фонових факторів);
- в) пускова аферентація (пов'язує певну дію з певним результатом дії в певний момент функціонування системи);

г) пам'ять (джерело аферентного синтезу, що коригує завдання поточного моменту на основі минулого досвіду істоти) [1].

Спираючись на положення теорії функціональних систем, систему економічної безпеки підприємства роздрібної торгівлі можна розглядати як таку, що пристосовується до системи підприємства з метою підтримки динамічної рівноваги між дією системних функцій розвитку та безпеки. Враховуючи це, можна стверджувати, що система економічної безпеки підприємства роздрібної торгівлі, її функціонування здебільшого спрямоване на процес, а не на результат. За такого підходу головна роль належить людині. Для підприємства торгівлі це керівники підприємств, менеджери, працівники служби безпеки, адже лише людина зі своїми свідомістю, миттєвою реакцією здатна швидко прийняти рішення щодо створення, функціонування системи економічної безпеки підприємства [10].

Передусім теорія функціональних систем оперує людиною, істотою, здатною до рефлексії. У теорії функціональних систем відкидається теза, що система – це впорядкована цілісна сукупність елементів. Елементи повинні впорядковуватися відповідно до визначеного критерію, який визначить орієнтацію системи на заданий результат. Тобто для системи економічної безпеки роздрібно-го підприємства торгівлі, з огляду на теорію функціональних систем, спочатку формується система для досягнення заданого рівня економічної безпеки підприємства, потім формується критеріальна база для оцінки досягнення результату, що надає можливість відбору необхідних компонентів (складових частин економічної безпеки підприємства) у системі та їх упорядкування. В основу впорядкування складових частин системи покладена ідея пристосованого результату в певних умовах, що полягає у відборі ступенів свободи множини складників, щоб включити лише ті, які наближують систему економічної безпеки до отримання задовільного результату – відповідного рівня економічної безпеки підприємства роздрібної торгівлі. Таке рішення, як уже зазначалося в дослідженні, може прийняти тільки людина, здатна до рефлексії та аферентації. Математизувати такі рішення, як і мозок людини, практично неможливо. З огляду на зазначене, слід розуміти, що у разі впливу загроз економічній безпеці підприємства необхідний пристосований результат може варіюватися, і кількість складників, які забезпечуватимуть безпеку торговельного підприємства, теж буде варіюватися, що й є

головною відмінністю загальносистемного підходу та теорії функціональних систем.

Деякі аспекти теорії функціональних систем змінюють поняття «система» (воно стає більш універсальним) та принципи функціонування системи.

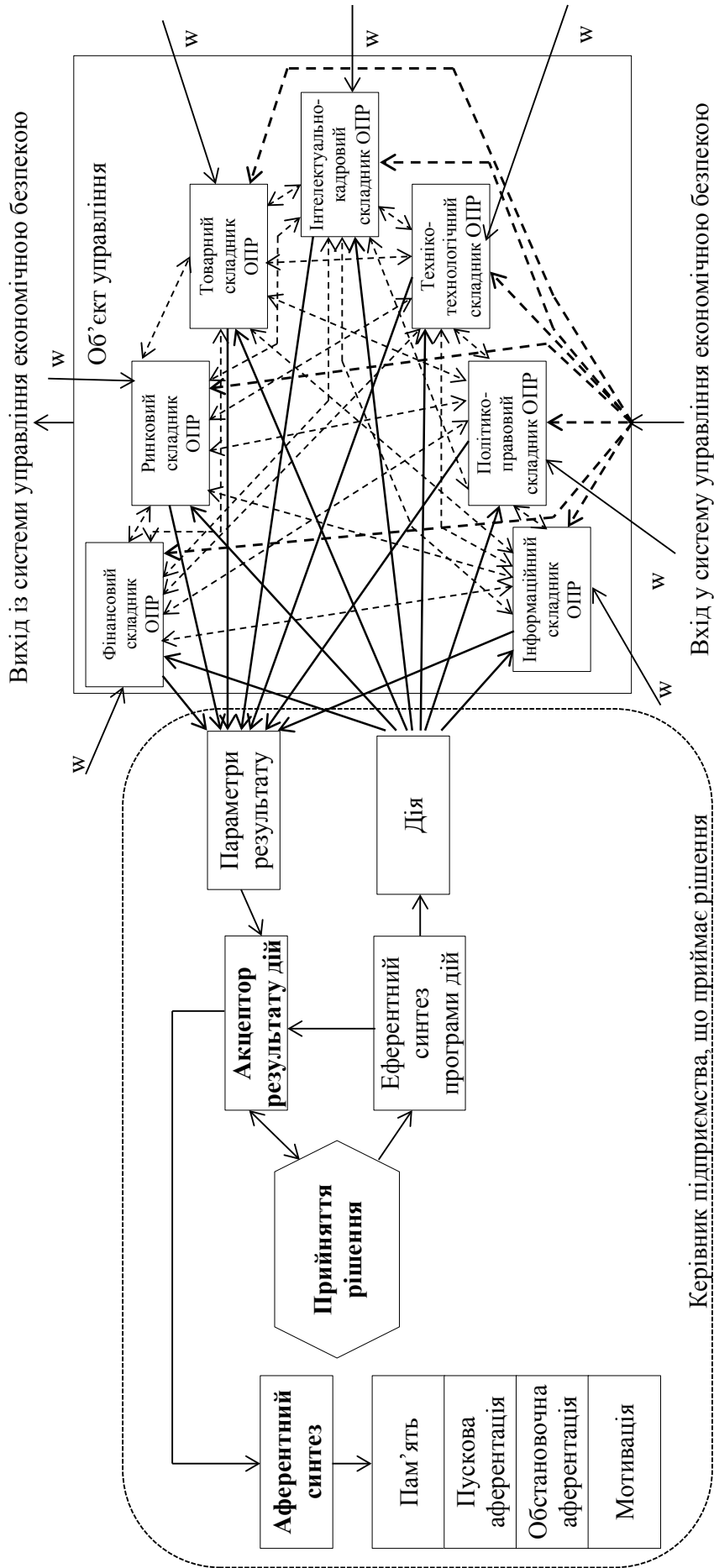
П.К. Анохін відкидає наявність таких складників, як «керуюча система», «об'єкт управління» та «вихід системи», що притаманні кібернетичній системі. У дослідженні зазначається: «Звідки управляюча система дізнається, яким саме об'єктом їй потрібно управляти, якщо вона вже система? Адже щоб управляти чимось, потрібно мати адекватні зв'язки і співвідношення з керованим об'єктом» [2]. «Вихід» системи не можна пов'язувати з її результатом, адже саме результат зумовлює подальшу поведінку системи, а вихід не пов'язаний із ним параметрично [7].

Система економічної безпеки роздрібно-го підприємства як підсистема соціально-економічної системи «торговельне підприємство», в якій відбуваються динамічні співвідношення та взаємодії, має значний вплив на підприємство. Вона забезпечує торговельному підприємству стан динамічної рівноваги між дією функцій розвитку та забезпеченням економічної безпеки. Тобто функціонування системи економічної безпеки торговельного підприємства, в основу якого покладено здатність свідомості людини забезпечувати адаптивну поведінку, орієнтовано більше на процес, ніж на результат.

Щодо управління системою економічної безпеки роздрібно-го підприємства торгівлі як функціональною системою, то на відміну від класичної процедури управління системою існує й інший підхід, який, на нашу думку, доцільно застосовувати під час управління економічною безпекою торговельного підприємства. Цей підхід запропоновано П.К. Анохіним як схема поведінкового акту у функціональній системі для досягнення пристосувального ефекту системи, що вважають аналогом процесу управління (рис. 1).

Рис. 1. Функціональна система управління П.К. Анохіна [9]

W – вплив зовнішнього оточення

Рис. 2. Система управління економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлі на основі управління функціональної системи управління П.К. Анохіна [1; 7]

Головними механізмами функціональної системи управління П.К. Анохіна (рис. 1) є: аферентний синтез, прийняття рішення й акцептор результату дій. Саме ці механізми й відрізняють функціональну систему управління від системи загальної теорії.

Саме аферентний синтез є першочерговою відмінністю в управлінні системою. Як відомо, у загальній теорії систем першочергово встановлюється мета системи, і сама система будується на підставі цієї мети. Функціональна система сама визначає своє існування, за допомогою інструментів визначає необхідний результат свого функціонування, а вже потім пов'язані з ним цілі.

Механізм прийняття рішення забезпечує вибір на підставі інформації аферентного синтезу, тобто на підставі того, яким чином потрібно реалізувати прийняте рішення. Мотивація – перша причина дії з урахуванням використання пам'яті. Функція обставочної аферентації – забезпечення загальної підготовки до дії. Механізм пускової аферентації включається як тільки у зовнішньому середовищі з'являється те, що задовольняє потреби. Прийняття рішення – це вибір відповідних ступенів свободи складових частин у системі.

Акцептор результату дій програмує (передбачає) результат, що планується досягти, він знижує кількість ступенів свободи, визначає, що й як робити. Випереджається хід подій, активно планується поведінка системи, а не пасивне реагування на стимул. Відповідна запланована програма дій щодо управління в цій системі є аферентним синтезом.

На підставі обраного напрямку дії формується модель результатів дії та програма дії. У результаті такої діяльності система отримує зворотну аферентацію, тобто зворотній зв'язок, інформацію про хід реалізації програми та результат дії.

Наявність трьох указаних головних механізмів функціональної системи повністю пояснює поведінку системи, де серед елементів системи є людина.

Якщо спираючись на головні засади функціональної системи побудувати систему управління економічною безпекою торговельного підприємства, то метою для системи економічної безпеки торговельного підприємства буде здатність системи адаптуватися до зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, забезпечувати захист від загроз та утримувати стан динамічної рівноваги. Своєю чергою, виходи системи можуть бути другорядними цілями, а самим критерієм управління, з огляду на теорію функціональних систем, можуть бути складові частини системи економічної безпеки торговельного підприємства, задіяні в системі (рис. 2).

Тобто можна виокремити два основні критерії управління: перший – адаптивність і стійкість системи, другий – параметри виходу.

Ці критерії розподіляються між різними людьми, що є елементами системи, це: керівники підприємства, працівники служби безпеки підприємства та менеджери підрозділів підприємства.

За такого підходу функції управління поділяються між людьми, що працюють кожен у своїй визначеній галузі, відповідно до складових частин економічної безпеки торговельного підприємства. Тобто, наприклад, якщо потрібно прийняти рішення відносно кількості та якості товару на торговельному підприємстві, то рішення щодо управління буде приймати менеджер, відповідальний за асортимент товару (товарний складник), якщо рішення щодо матеріально-технічного забезпечення – то особа, яка за це відповідає (матеріально-технічний складник), якщо потрібне рішення щодо роботи персоналу, то управлінське рішення за менеджером із персоналу (інтелектуально-кадровий складник), правове рішення приймають працівники юридичного відділу (правовий складник) тощо. Відповідно до функціональної системи управління, за параметри виходу відповідають менеджери підрозділів роздрібного торговельного підприємства, вони є особами, що приймають рішення щодо оптимізації функціонування господарюючого суб'єкта. На їхньому рівні таке рішення теж представлено ланцюжком: «аферентний синтез – прийняття рішення – акцептор результату – зворотна орієнтувальна аферентація». При цьому безпосередній управлінський вплив на менеджерів відбувається за рахунок рішень і дій керівників підприємства, що коригують їх діяльність та рішення відповідно до загальносистемних критеріїв управління. Сам керівник відповідає лише за загальносистемні параметри – адаптивність, стійкість і динамічну рівновагу. Для того щоб досягти головної мети існування системи – динамічної рівноваги системи загалом, – він лише регулює склад менеджерів на підставі їх професійної поведінки та ґрунтуючись на тому, що кожен із них використовує під час управління основні механізми функціональної системи: аферентний синтез, прийняття рішення, акцепції результату та пов'язаного аферентного синтезу. За такої системи управління відбувається розподіл суб'єкта управління за всіма складовими частинами системи економічної безпеки підприємства роздрібною торгівлі.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, можна стверджувати, що система управління торговельним об'єктом, що має у своєму складі людей як об'єктів чи суб'єктів управління, може бути представлена сукупністю управлінських рішень, тобто поведінкових актів.

Перспективи подальших досліджень передбачають дослідження оцінювання системи управління економічною безпекою підприємства роздрібною торгівлі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Анохин П.К. Кибернетика функциональных систем / П.К. Анохин ; под общ. ред. К.В. Судакова. – М. : Медицина, 1998. – 397 с.
2. Анохин П.К. Принципы системной организации функций / П.К. Анохин // Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем : [монография]. – М. : Наука, 1973. – С. 5–61.
3. Бойкевич О.Р. Напрями забезпечення економічної безпеки торговельного підприємства в стратегічній взаємодії вертикального і горизонтального типу / О.Р. Бойкевич // Інноваційна економіка. – 2010. – № 4. – С. 220–223.
4. Васильців Т. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : [монографія] / Т. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – С. 384.
5. Калюжна Н.Г. Потенціал системи управління підприємством: методологія, оцінювання та моделювання : [монографія] / Н.Г. Калюжна. – Луганськ : Резніков В.С., 2013. – 543 с.

6. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
7. Овчаренко Є.І. Залучення теорії функціональних систем до системотворення в економічній безпеці підприємства / Є.І. Овчаренко // Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство. – Луганськ : Промдрук, 2014. – С. 168.
8. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : [монографія]. Т. 1 / О.М. Ляшенко, Ю.С. Погорелов, В.Л. Безбожний [та ін.] ; за заг. ред. Г.В. Козаченко. – Луганськ : Елтон-2, 2010. – 282 с.
9. Теория функциональных систем [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org>.
10. Чорна М.В. Застосування теорії функціональних систем у системотворенні економічної безпеки підприємств роздрібної торгівлі / М.В. Чорна, О.С. Шуміло // Економічна стратегія і перспективи розвитку.

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

APPROACHES TO THE FORMATION OF STAFFING BUSINESS HOTEL SECTOR OF UKRAINE

Стаття присвячена питанням дослідження сучасного стану управління персоналом підприємств готельного господарства України та розробці концептуальних засад щодо формування та обґрунтування підходів до формування їх кадрового забезпечення. Через комплексне соціологічне дослідження, була проведена оцінка сутності, напрямів і специфіки управління персоналом даних підприємств у розрізі основних функцій та рівень задоволеності працею співробітників підприємств готельного господарства України.

Ключові слова: кадрове забезпечення, підприємства готельного господарства, персонал, управління, підходи, концепція.

Статья посвящена вопросам исследования современного состояния управления персоналом предприятий гостиничного хозяйства Украины и разработке концептуальных основ для формулирования и обоснования подходов к формированию их кадрового обеспечения. Через комплексное

социологическое исследование, была проведена оценка сущности, направлений и специфики управления персоналом данных предприятий в разрезе основных функций и уровень удовлетворенности трудом сотрудников предприятий гостиничного хозяйства Украины.

Ключевые слова: кадровое обеспечение, предприятия гостиничного хозяйства, персонал, управление, подходы, концепция.

Article is devoted to the study of the current state of the hotel industry management personnel of enterprises of Ukraine and the development of the conceptual framework for the formulation and validation of approaches to the formation of their staffing. A comprehensive case study, assessed the essence, trends and specifics of the data of personnel management of enterprises in the context of the basic functions and the level of job satisfaction of employees of the hotel industry enterprises in Ukraine.

Key words: staffing, hotel enterprises, personnel, management, approaches, concept.

УДК 338.48

Барна М.Ю.

д.е.н., професор, перший проректор Львівський торговельно-економічний університет

Шимановська-Діанич Л.М.

д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Тенденції сучасного розвитку економічної ситуації в Україні характеризуються високим динамізмом, активізацією структурних зрушень на користь сфери послуг, до яких належать і підприємства готельного господарства та загостренням конкурентної боротьби. Сучасний стан господарювання вітчизняних підприємств готельного господарства характеризується нестійкими тенденціями розвитку, що в основному обумовлено сезонними коли-

ваннями попиту і неможливістю створення запасів специфічного продукту – готельної послуги, зростанням цін на послуги та недостатнім рівнем якості обслуговування при невисокій еластичності попиту за ціною, організаційним консерватизмом процесу управління, зокрема у сфері управління персоналом даних підприємств [2, с. 4-7]. Ситуація також ускладнюється нестабільністю зовнішнього середовища, неузгодженістю процесів, які